

Barbara Musiał, Grażyna Czaja-Bulsa, Aneta Szechter-Grycewicz, Beata Brodzińska, Agata Marasz

Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego Pomorskiego Uniwersytetu Medycznego w Szczecinie

Spożywanie alkoholu i narkotyków oraz sposoby jego ograniczenia w opiniach gimnazjalistów szkół szczecińskich

Alcohol and drugs use and solutions to its restricting in the opinions of Szczecin's Junior High School pupils

STRESZCZENIE

Wstęp. Spożywanie alkoholu i narkotyków przez młodzież ma negatywny wpływ na ich zdrowie i stanowi duże zagrożenie cywilizacyjne.

Cel pracy. Celem pracy jest określenie sytuacji sprzyjających sięganiu po alkohol i narkotyki oraz miejsc ich spożywania, a także poznanie sposobów ograniczenia tych używek uznawanych za istotne przez młodzież.

Materiał i metody. Do badań wykorzystano kwestionariusz ankiety, który wypełniło 918 gimnazjalistów – 58% dziewcząt i 42% chłopców w wieku 13–16 lat, z 5 szkół w Szczecinie. Wyniki poddano analizie statystycznej.

Wyniki. Po alkohol młodzież najczęściej sięga na spotkaniach z rówieśnikami (76%), na uroczystościach rodzinnych (53%), z okazji sukcesów w szkole (50%), a także bez okazji (48%). Natomiast narkotyki gimnazjaliści najczęściej zażywają na imprezach sportowych (58%), w chwili bezradności (40%) lub bez żadnej okazji (35%). Za najskuteczniejszą metodę ograniczenia zjawiska uzależnień uczniowie uznają pomoc koleżanek i kolegów oraz usuwanie ze szkół uczniów zażywających narkotyki. W przypadku uzależnienia gimnazjaliści oczekują pomocy przede wszystkim od rodziców.

Wnioski. Picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez młodzież jest poważnym problemem, mocno związanym z jej funkcjonowaniem w grupie społecznej (rodzina, rówieśnicy). Akceptacja spożywania alkoholu przez rodzinę istotnie zmniejsza szansę na ograniczenie tego zjawiska wśród młodzieży.

Problemy Pielęgniarstwa 2011; 19 (4): 492–497

Słowa kluczowe: młodzież, alkohol, narkotyki

ABSTRACT

Introduction. Adolescents' alcohol and drugs use has negative impact on their health and is a big civilization threat.

Aim of the study. Paper's purpose is to define situations promoting alcohol and drugs use among young people as well as places where those substances are consumed and solutions to reducing those behavior which were considered important.

Material and methods. Survey questionnaire was used as a research method. There were 918 respondents, 58% girls and 42% boys in the age bracket of 13–16 from five Szczecin's Junior High Schools. Results were analyzed statistically.

Results. Adolescents drink alcohol most often during meeting with same-age people (76%), during family holidays and events (53%), because of successes in school (50%), but also without any occasion (48%). Drugs on the other hand are most commonly used during sport events (58%), in the moment of hopelessness (40%) or without an occasion (35%). Most affective way of reducing the phenomena of addiction according to adolescents is help of same-age people and expelling abusers from schools. In the case of addiction Junior High Pupils expect help foremostly from their parents.

Conclusions. Alcohol drinking and drugs use among adolescents is a serious problem, deeply associated with their functioning in a social group (family, same-age people). Acceptation of alcohol drinking in the family lowers essentially the chance of reducing this behavior among adolescents.

Nursing Topics 2011; 19 (4): 492–497

Key words: adolescents, alcohol, drugs

Adres do korespondencji: mgr Barbara Musiał, Zakład Pielęgniarstwa Pediatrycznego PUM, ul. Żołnierska 48, 70–204 Szczecin, tel.: 507 040 639, tel./faks: (91) 480 09 84, e-mail: musialb@wp.pl

Wstęp

Alkohol i narkotyki stanowią duże zagrożenie cywilizacyjne i zdrowotne dla młodzieży poprzez łatwą dostępność i powszechność. Przy obecnie nasilonych niekorzystnych zjawiskach, takich jak: bezrobocie, trudna sytuacja polskich rodzin, stres, depresja, trudno jest zachować komfort psychiczny i zdrowie osobie dorosłej, a cóż dopiero dziecku, które jest niedojrzałe emocjonalnie i ma nieukształtowaną osobowość [1]. Jak wynika z niepublikowanych badań autorów, powody, dla których młodzież sięga po alkohol lub narkotyki, są różne, przede wszystkim zdobycie odpowiedniej pozycji w grupie (alkohol — 55%, narkotyki — 42%). Nastolatek, jako istota społeczna, robi wiele, aby spotkać się z uznaniem grupy rówieśniczej [2]. Istotne okazują się również problemy rodzinne, osobiste (alkohol — 56%, narkotyki — 43%), trudności w nauce oraz nuda. Dla 1/3 badanych jest to sposób walki ze stresem. Z badań ankietowych autorów, przeprowadzonych w 2009 roku wśród gimnazjalistów ze Szczecina, wynika, że alkohol spożywa 76% uczniów, a substancje psychoaktywne zażywa 15%. Młodzież najczęściej pije piwo (76%), wino (60%), wódkę (53%), rzadziej inne alkohole (38%) (ryc. 1). Dziewczeta piją alkohol z tą samą częstością co chłopcy, narkotyki zażywają rzadziej (12,6% v. 18,9%; $p = 0,01$). Odsetek pijącej młodzieży wzrasta z wiekiem, alkohol pije 2-krotnie więcej uczniów 2. i 3. klasy niż 1. (7,9% v. 19,7%; $p = 0,001$).

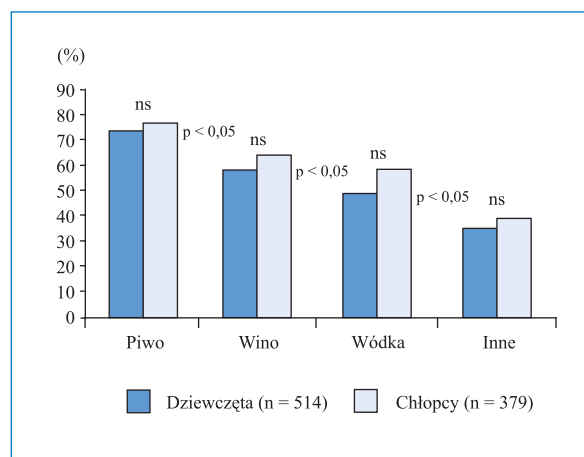
Cel pracy

Celem pracy było określenie sytuacji sprzyjających sięganiu po alkohol i narkotyki oraz miejsc ich spożywania, jak też poznanie sposobów ograniczenia tych używek uznanych za istotne przez młodzież.

Materiał i metody

Badaniami objęto 918 uczniów w wieku 13–16 lat (514 dziewcząt, 379 chłopców) z 5 szkół gimnazjalnych w Szczecinie. Do 1. klasy uczęszczało 344 z nich (38%), do 2. — 250 (27%), do 3. — 324 (35%). W pełnej rodzinie wychowywało się 651 osób (70%), w niepełnej 198 (21,5%). Większość rodziców badanej grupy uczniów miało wykształcenie wyższe (matki — 44%, ojcowie — 39%) lub średnie (30,5%). Zawodowo pracowało 94% ojców i 88% matek. Alkohol pije 27% ojców, 16% matek i 37% przyjaciół badanych. Narkotyki zażywa 3% ojców, 0,5% matek i 12% przyjaciół ankietowanych.

Badania przeprowadzono w 2009 roku, wykorzystano kwestionariusz ankiety składający się z 17 pytań (6 zamkniętych, 1 otwarte, 10 mieszanych), której autorem jest Anna Skowrońska [3]. Wyniki poddano analizie statystycznej, wykorzystując program komputerowy Statistica 6.0. Za różnice istotne statystycznie uznano te, których poziom istotności był niższy od 0,05.

Rycina 1. Rodzaje alkoholu spożywanego przez młodzież gimnazjalną w zależności od płci

Figure 1. Types of alcohol consumed by junior high school students in dependence to gender

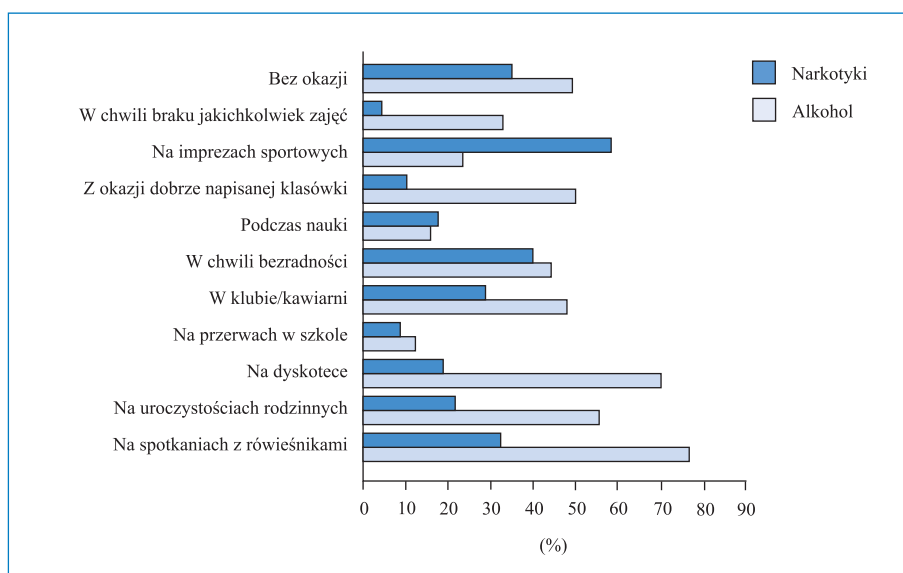
Różnice pomiędzy parametrami oceniano za pomocą testu χ^2 Pearsona.

Wyniki

Po alkohol uczniowie najczęściej sięgają na spotkaniach z rówieśnikami (76%), w tym na dyskoteci (70%), w klubie i kawiarni (40%). Rzadziej na uroczystościach rodzinnych (53%), z okazji dobrze napisanej klasówki (50%), bez okazji (48%) i z braku zajęć (33%) (ryc. 2). Narkotyki młodzież najczęściej zażywa na imprezach sportowych (58%), rzadziej w chwilach bezradności (40%) czy bez okazji (36%), na spotkaniach z rówieśnikami (32%), w klubie/kawiarni (28%) lub na uroczystościach rodzinnych (22%) (ryc. 2).

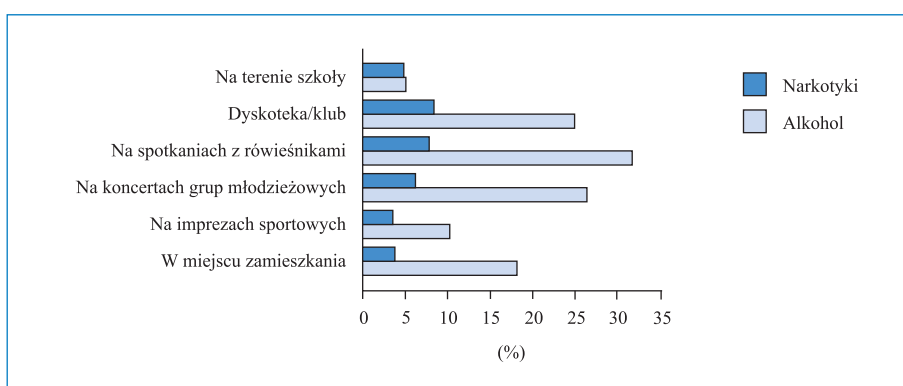
Gimnazjaliści alkohol najczęściej piją na spotkaniach z rówieśnikami (34%), na dyskoteci (25%) i na koncertach (22%). Rzadziej w miejscu zamieszkania (18%), na imprezach sportowych (11%) czy na terenie szkoły (5,5%) (ryc. 3). Narkotyki młodzież kupuje w różnych miejscach, najczęściej na dyskoteci (8,5%), na spotkaniach z rówieśnikami (7,5%) i na koncertach (6%), rzadziej na terenie szkoły (4,9%), w miejscu zamieszkania (4%) czy na imprezach sportowych (3,5%) (ryc. 3).

Za najskuteczniejszą metodę ograniczenia zjawiska uzależnień uczniowie wszystkich klas uznają pomoc kolegów i koleżanek (> 50% badanych), usuwanie ze szkoły uczniów zażywających narkotyki, zastrzeżenie przepisów utrudniających odurzanie się, dostarczanie wiedzy o środkach odurzających, prowadzenie programów z profilaktyki narkotykowej oraz lepszą dostępność do obiektów sportowych (po 40% badanych) (ryc. 4). Usuwanie ze szkoły osób pijących alkohol, zakaz reklamy alkoholowej i pa-

Rycina 2. Sytuacje, w których młodzież najchętniej sięga po alkohol i narkotyki

Figure 2. Situations favoring alcohol and drugs use among youth

Rycina 3. Miejsca, w których młodzież zaopatruje się w alkohol i narkotyki

Figure 3. Places, where youth gain access to alcohol and drugs

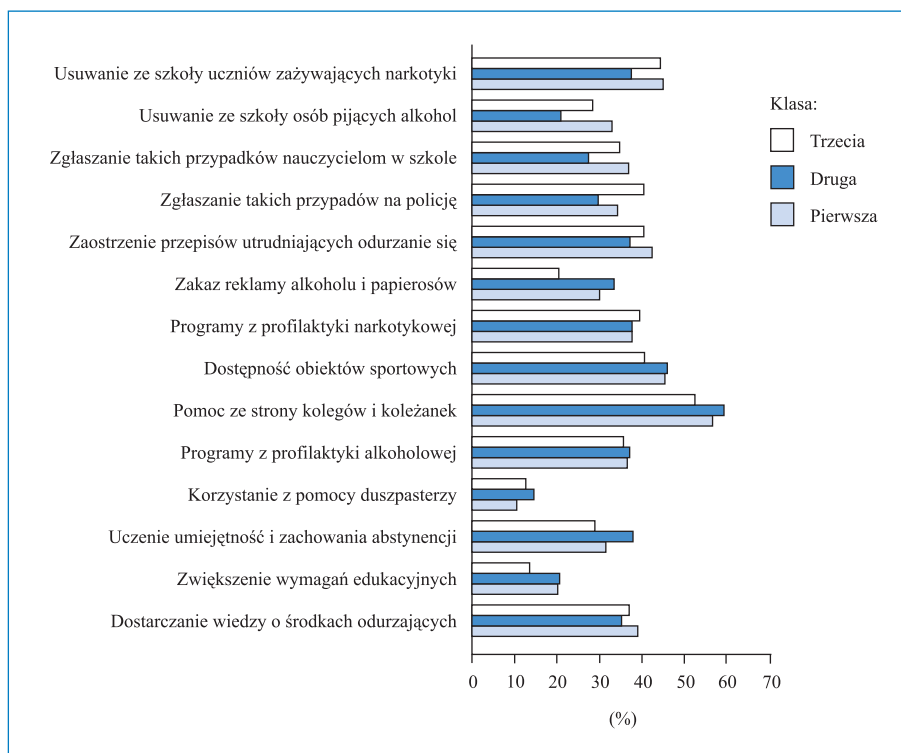
pierosów, uczenie umiejętności zachowania abstynencji są skutecznymi metodami walki z uzależnieniem w ocenie 1/4–1/3 uczniów (ryc. 4).

Osobami, do których młodzież, będąc uzależnioną, zwróciła się o pomoc najczęściej są rodzice (matka — 66%, ojciec — 51%), nauczyciel uczący katechyz (54%), przedstawiciel ośrodka odwykowego (40%), konsultant telefonu zaufania (38%) (ryc. 5).

Dyskusja

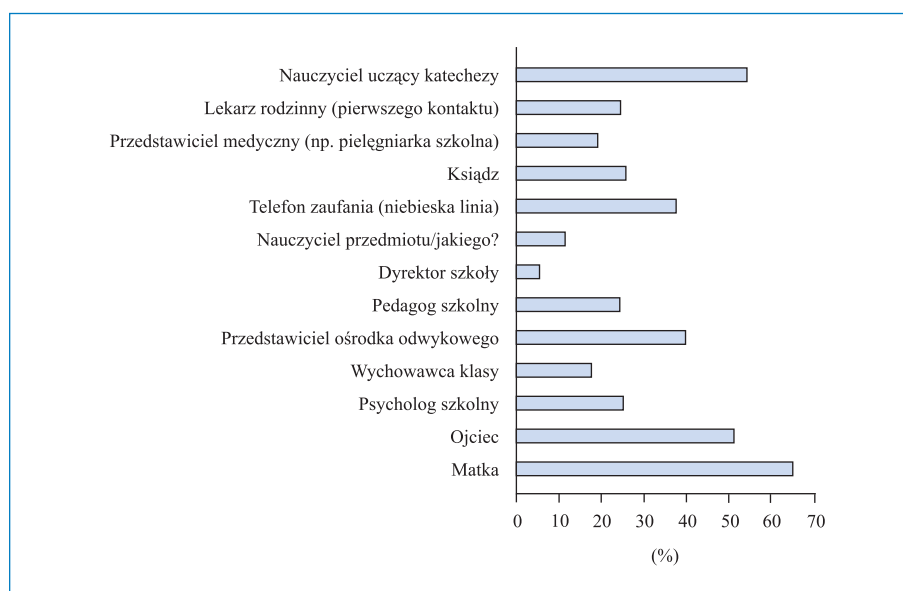
Spożywanie przez młodzież alkoholu oraz narkotyków, przy ich łatwej dostępności, stwarza wysokie zagrożenie we współczesnym świecie. Są one w miejscach, gdzie młodzież chętnie spędza swój wolny czas (koncerty, dyskoteki) [4, 5]. Współczesny świat stawia większe wymagania zarówno dla dorosłych, jak

i też dla młodych ludzi. Aby temu sprostać rodzice muszą więcej pracować, a dzieci — więcej uczyć [6]. Dlatego piętrzą się trudności, pojawia się stres. Życie staje się sprawdzianem, czy dzieci wejdą w nowe role pozytywnie, czy wybiorą zachowania ryzykowne? Okres dojrzewania, niezwykle istotny w rozwoju człowieka, to moment, w którym mądry, odpowiedzialny dorosły może pokazać właściwą drogę dorastającym dzieciom. W tym okresie bardzo ważne jest środowisko rodzinne, pozytywne wzorce rodziców, także związane ze spożyciem środków uzależniających. Młodzież wsparta miłością, zrozumieniem i dialogiem umacnia swoje przekonania kulturowo-obyczajowe [7, 8]. Uzależnienie od alkoholu młodych osób ma niestety silne uwarunkowania rodzinne: 27% ojców i 16% matek badanej grupy gimnazjalistów pije.

Rycina 4. Skuteczność metod ograniczenia zjawiska uzależnień w opinii młodzieży gimnazjalnej

Figure 4. Effectiveness of addiction restrictions according to the opinion of junior high school students

Rycina 5. Do kogo młodzież, będąc uzależnioną, zwróciłaby się o pomoc?

Figure 5. To whom would youth turn for help if addicted?

Ten nieplanowany wzorec rodziny daje niewielkie szanse na podjęcie skutecznej walki z piciem alkoholu przez młode osoby. Wynika z niego wysoki odsetek uczniów (53%) spożywających alkohol na uro-

czystościach rodzinnych. Młodzież swoje zachowania kształtuje na podstawie wzorców panujących w rodzinie, postaw rodziców w stosunku do alkoholu i ich oczekiwań od dzieci [7, 8]. Niepokojący jest fakt,

że na spotkaniach rodzinnych dostępne są również narkotyki (22% badanych). Wskazuje to na słaby nadzór rodziców nad dziećmi, gdyż odsetek rodziców zażywających narkotyki jest niski: 3,5% ojców i 0,5% matek. Zatem narkotyki na spotkania przynoszą i zażywają pozbawieni nadzoru nieletni.

W narkotyki młodzież zaopatruje się najczęściej na dyskotekach (8,5%), koncertach (6%), na spotkaniach z rówieśnikami (7,5%), ale również na terenie szkoły (5%), na imprezach sportowych (3,5%) i w miejscu zamieszkania (4%) (ryc. 3). Wskazuje to na potrzebę jeszcze większego nadzoru w tych placówkach. Budujący jest fakt, że w sytuacjach trudnych młodzież najczęściej szuka pomocy wśród rodziców, a dopiero w przypadku patologicznych relacji w rodzinie zwraca się o pomoc do innych osób (ryc. 5).

Następnym ważnym determinantem, a może w okresie rozwoju młodzieży jeszcze istotniejszym, jest picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez rówieśników [9]. Wzrasta on z czasem trwania edukacji szkolnej, największa różnica dotyczy 1. i 2. klasy. Jak wynika z niepublikowanych badań autorów, w tej grupie młodzieży alkohol zażywało 37%, a narkotyki 12% przyjaciół ankietowanych. Dziewczęta piją alkohol z tą samą częstością co chłopcy, natomiast narkotyki zażywają rzadziej (12,6% v. 18,9%).

W wieku dorastania presja środowiska ma ogromny wpływ na kształtowanie zachowań młodego człowieka, a alkohol i narkotyki — jako „coś” zakazanego — nabierają szczególnej wartości. Borsari i Carem argumentują, że nacisk rówieśników może mieć charakter bezpośredni (namawianie do wypicia) lub pośredni (modelowanie postrzeganych norm społecznych) [9]. W przeprowadzonych przez autorów badaniach, rówieśnicy również odgrywają ogromną rolę. Obok problemów osobistych i rodzinnych, chęć zaimponowania w środowisku jest główną przyczyną sięgania przez młodzież po te używki (alkohol dla 55%, a narkotyki dla 42% badanych). Gimnazjaliści przyznają, że taki sposób zachowania jest modny: picie alkoholu — 35%, zażywanie narkotyków — 25%. Jest to model życia akceptowany przez połowę z badanej grupy młodzieży. Wynika z tego, że przynajmniej połowa uczniów nie akceptuje tego stylu życia i oczekuje podjęcia walki z uzależnieniem wśród młodzieży. W okresie dojrzewania używki mogą poważnie uszkodzić procesy rozwojowe. Młodzież ma znacznie niższą tolerancję dla alkoholu i narkotyków, znacznie szybciej się uzależnia [10].

Używki są atrakcyjne dla młodzieży z niskim poczuciem wartości i z nieukształtowaną osobowością [1]. Młodzież chce jasno określonych norm postępowania, a dowodem na to są uzyskane wyniki w ocenie sposobów ograniczenia zjawiska uzależnień w środowisku szkolnym. Prawie połowa badanych gimnazjalistów jest

za usuwaniem ze szkół uczniów zażywających narkotyki i niewiele mniej chce zaostrezenia przepisów utrudniających odurzanie. Młodzież oczekuje prowadzenia programów z profilaktyki narkotykowej i alkoholowej, dostarczania wiedzy o środkach odurzających, 1/3 młodych osób jest za zgłaszaniem do nauczycieli w szkole i na policję dzieci, które są uzależnione. Znacznie wyższy odsetek młodzieży wskazuje na konieczność usuwania ze szkoły osób zażywających narkotyki, co sugeruje, że w środowisku jest większa akceptacja dla osób pijących alkohol (ok. 25%) (ryc. 4). Może to być także następstwem wysokiej częstości spożywania alkoholu przez młodzież (76%).

Z badań *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* (ESPAD) z 2005 roku wynika, że w czasie ostatniego roku szkolnego w Polsce udział w zajęciach z profilaktyki narkotykowej wzięło 73% uczniów, a z profilaktyki alkoholowej 71% [11]. W opozycji do siły działań profilaktycznych są akcje promocyjno-reklamowe producentów piwa i papierosów [12]. W naszych badaniach tylko 1/3 ankietowanych uznała zakaz ich stosowania jako istotny dla obniżenia częstości spożywania używek. Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych podkreśla, że polska młodzież poddawana jest bardzo agresywnym i starannie przygotowanym oddziaływaniom promującym picie alkoholu (zwłaszcza piwa), a badania rynkowe pokazują wysoką skuteczność tych oddziaływań na młodych ludzi [13, 14]. Różne drogi, jakie pokonują młodzi ludzie, podążając za różnymi wzorami w okresie dorastania i wczesnej młodości, zmieniają ich zachowania związane z pićm alkoholu. Postawy, które naśladują, pojawiają się i znikają w różnym wieku [15]. Na podstawie poznania przekonania i potrzeb młodych ludzi można budować efektywne plany interwencji. Prawdziwa prewencja powinna być oparta na bezpośrednim i szczerym kontakcie ucznia z doświadczonym, mądrym, znającym problem nauczycielem współpracującym systematycznie z rodzicami [16].

W celu zmniejszenia intensywności picia i spożywania narkotyków przez młodzież, należy przede wszystkim ograniczyć łatwą dostępność tych środków, zmienić wzorce stylu życia młodych i umożliwić im częste korzystanie z obiektów sportowych.

Wnioski

1. Picie alkoholu i zażywanie narkotyków przez młodzież to poważne problemy związane z funkcjonowaniem młodych ludzi w obrębie grup rówieśniczych. Częstość picia alkoholu istotnie wzrasta wraz z czasem trwania edukacji szkolnej.
2. Brak wzorców, kontroli i wsparcia w rodzinie jest istotnym czynnikiem ryzyka spożywania alkoholu przez młodzież.

3. Młodzież potrzebuje jasno określonych norm postępowania, aby wzmocnić swoje poczucie bezpieczeństwa, dlatego postuluje o zwiększenie rygoru i dotkliwsze kary dla osób dotkniętych uzależnieniem.
4. Wśród młodzieży istnieje nadal duże zapotrzebowanie na edukację zdrowotną oraz promowanie sportu, jako alternatywy dla spożywania alkoholu i narkotyków.
6. Gromadecka-Sutkiewicz M., Dziwak A., Kłos J. Młodzież licealna i alkohol. *Prac. Socjologii Medycznej, Katedra Medycyny Społecznej, Uniwersytet Medyczny im. K. Marcinkowskiego w Poznaniu. Prob. Hig. Epidemiol.* 2008; 89 (2): 293–296.
7. Kandel D.B., Andrews K. Processes of adolescent socialization by parents and peers. *Internat. J. Addict.* 1987; 22 (4): 319–342.
8. White H.R., Johnson V., Buyske S. Parental modeling and parenting behavior effects on offspring alcohol and cigarette use: a growth curve analysis. *J. Substance Abuse* 2000: 287–310.
9. Borsari B., Carey K.B. Peer influences on college drinking: a review of the research. *J. Substance Abuse* 2001; 13: 391–424.
10. Mellibruda J. *Tajemnice etoh.* 1993. Państw. Agencja Rozw. Prob. Alkohol. Warszawa 1993: 12–13.
11. Raport z Badań Ankietowych ESPAD 2007.p12. M a - cander D. Profilaktyka uzależnień w szkole. *Serwis Informacyjny Narkomania* 2007; 1 (36): 17–23.
13. Leonhard B. Prawda o piwie. *Problemy Alkoholizmu* 1994; 1: 16.
14. Naimi T.S., Brewer R.D., Mokdad A. i wsp. Binge drinking among U.S. adults. *JAMA* 2003; 289: 70–75.
15. Fillmore K.M., Hartka E., Johnstone B.M. i wsp. A meta-analysis of life course variation in drinking. *Br. J. Addict.* 1991; 86: 1221–1267.
16. Łobocki M. *Współdziałanie nauczycieli i rodziców w procesie wychowania.* Nasza Księgarnia, Warszawa 1985: 16–26.

Piśmiennictwo

1. Arnett J.J. The developmental context of substance use in emerging adulthood. *J. Drug Issues* 2005: 235–248.
2. Bullers S., Cooper M.L., Russell M. Social network drinking and adult alcohol involvement: a longitudinal exploration of the direction of influence. *Addictive Behaviors* 2001; 26 (2): 181–199.
3. Skowrońska A. Uzależnienia w opiniach młodzieży. <http://www.edukator.org.pl/2003/opinie/html-arch.2007>
4. Maj Z., Kowalewicz T. Młodzież wobec narkotyków. *Serwis Infor. Narkomania* 2009; 3 (47): 38–42.
5. Sroczyński P. *Przyczyny narkomanii wśród młodzieży szkolnej.* Pespectiva. Legnickie studia teologiczno-historyczne 2007; 2 (11): 169.